

15

01

UNIVERSITAT DE BARCELONA

U
B

FÍSICA I FISICOQUÍMICA DELS ALIMENTS

Curs
2005-06

Ensenyament de Ciència
i Tecnologia dels Aliments

ENSENYAMENT DE CIÈNCIA I TECNOLOGIA DELS ALIMENTS

Pla docent

ASSIGNATURA: FÍSICA I FISCOQUÍMICA DELS ALIMENTS

1. CARACTERÍSTIQUES GENERALS:

- a) Núm. de codi:
- b) Caràcter: Optativa
- c) Semestre del curs acadèmic: 1
- d) Semestre curricular: 3
- e) Núm. de crèdits: 6 (3 teòrics + 3 pràctics (seminaris + laboratori))
- f) Àrea/es de coneixement que l'imparteixen: Química Física
- g) Departament/s que l'imparteixen: Físicoquímica
- h) Coordinador: Joan Estelrich Latràs
- i) Altre professorat: Oriol Vallis Planells

2. OBJECTIUS GENERALS:

- 1) Proporcionar l'adquisició de coneixements, competències i actituds necessàries per a l'exercici de les diverses funcions que el titulat en CTA pot desenvolupar dins del món professional.
- 2) Formar titulats capaços d'investigar i desenvolupar noves formulacions d'un producte per tal de millorar aspectes nutritius o organolèptics.
- 3) Formar els alumnes en els aspectes bàsics i aplicats del mètode científic.

3. OBJECTIUS ESPECÍFICS:

- 1) Proporcionar els principis físics i físicoquímics de propietats com el color, la textura o la reologia, que són de gran importància en la determinació de les propietats organolèptiques de molts aliments.
- 2) Descriure l'obtenció, característiques i propietats de les dispersions alimentàries, centrades en l'estudi de les emulsions, suspensions, gels i escumes.

4. CONEIXEMENTS NECESSARIS D'ALTRES MATÈRIES:

Es requereixen coneixements bàsics de física i físicoquímica.

5. METODOLOGIA DOCENT

Teoria

Les classes teòriques seran expositives, ajudades dels mitjans audiovisuals disponibles a les nostres instal·lacions. En elles es fomentarà la participació de l'alumne a través de comentaris sobre casos pràctics obtinguts a partir de la bibliografia adient i que prèviament l'alumne tindrà a la seva disposició.

Pràctiques

L'alumne realitzarà les pràctiques durant una setmana, disposant de 3 hores diàries per a tal finalitat.

Les pràctiques es realitzaran de manera individual o en grup (amb un màxim de tres persones) segons el nombre d'alumnes matriculats.

L'alumne disposarà del material didàctic pertinent (guió de pràctiques, bibliografia, suport informàtic, etc.) per realitzar les pràctiques proposades.

6. TEMARI

6.1. Temari de classes teòriques.

- 1) Propietats físiques i fisicoquímiques generals: pH, densitat. Activitat de l'aigua: definició i mesura.
- 2) Color. Sensació y percepció del color. Paràmetres i diagrames colorimètrics. Mesura del color. Estabilitat del color.
- 3) Interfícies líquides: propietats. Energia superficial. Adsorció en les interfícies líquides. Adsorció de proteïnes. Agents tensioactius. Textura dels aliments.
- 4) Propietats de flux. Tipus de flux. Reogrames. Reoviscosímetres. Propietats reològiques de les dispersions de biopolímers: efecte de la massa molecular y de la temperatura.
- 5) Dispersions alimentàries. Col·loides. Forma i grandària de les partícules col·loïdals. Classificació dels col·loides. Col·loides d'associació: micel·les. Aplicacions de les micel·les: solubilització. Obtenció de col·loides.
- 6) Propietats òptiques dels col·loides. Espargiment: l'ultramicroscopi i l'efecte Tyndall. Propietats cinètiques dels col·loides. Moviment brownià. Difusió. Pressió osmòtica. Efecte Donnan.
- 7) Propietats elèctriques dels col·loides. La doble capa elèctrica. El potencial zeta. Influència dels electròlits. Fenomenes electrocinètics.
- 8) Estabilitat col·loïdal. Estabilitat dels col·loides liòfobs: Teoria DLVO. Estabilitat electrostàtica. Estabilitat per polímers: Estabilitat estèrica i per esgotament. Estabilitat dels col·loides liòfílics.
- 9) Macroemulsions. Tipus i formació de macroemulsions. Emulgents: tensioactius, emulgents sòlids i coemulgents. Propietats reològiques de les emulsions. Estabilitat: formació de crema, floculació i coalescència. Avaluació de l'estabilitat de les emulsions. Microemulsions.
- 10) Escumes. Propietats físiques i fisicoquímiques.
- 11) Gels i suspensions. Propietats físiques i fisicoquímiques. Propietats reològiques. Preparació. Estabilitat.

6.2. Programa de seminaris

- 1) Anàlisi de grandària de partícula
- 2) Micel·les de caseïna
- 3) Determinació del potencial zeta
- 4) Sistemes dispersos d'interès alimentari: ciclodextrines i liposomes

6.3. Programa de pràctiques de laboratori

- 1) Determinació de les característiques reològiques de diversos components alimentaris i aliments.
- 2) Determinació de la concentració additiva màxima.
- 3) Determinació de la concentració crítica micel·lar en medis heterogenis.
- 4) Determinació de l'osmolalitat.
- 5) Determinació de l'estabilitat col·loidal: regla de Schulze-Hardy.
- 6) Determinació del punt isoelectric de micel·les de caseïna
- 7) Formació i observació d'emulsions O/W i W/O.

7. PROGRAMACIÓ TEMPORAL DEL TEMARI AL LLARG DEL SEMESTRE:

7.1. Classes teòriques.

Lliçons 1, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11: 2 hores per lliçó.

Lliçons 2, 8, i 9: 3 hores per lliçó.

7.2. Seminaris

Seminaris 2, 3: 1 hora per seminari

Seminaris 1, 4: 3 hores per seminari

7.3. Pràctiques de laboratori

Cinc sessions seguides de tres hores com a màxim, de dilluns a divendres, en la segona meitat del trimestre.

8. BIBLIOGRAFIA I ALTRES FONTS D'INFORMACIÓ:

- *llibres bàsics de consulta:*
  - J. Estelrich: *Dispersions col·loïdals*. Publicacions UB (e-book) (2003).
  - A.T. Florence i D. Attwood: *Physicochemical principles of Pharmacy*. 3ª edició. Mc Millan, Londres (1998).
  - A. Martin: *Physical Pharmacy*. 4ª edició. Lea & Febiger. Londres (1983).
  - P.C.Hiemenz i R.Rajagopalan: *Principles of Colloid and Surface Chemistry*. 3ª edició. Marcel Dekker. Nova York (1997).
  - H.G. Müller: *Introducción a la reología de los alimentos*. Acribia, Saragossa (1973).

- *obres de referència (enciclopèdies, manuals, etc.):*
  - P. Becher (director): *Encyclopedia of Emulsion Technology*, quatre volums, Marcel Dekker, Nova York (1983).
- *altres llibres de consulta:*
  - D. Lasic: *Liposomes: from Physics to Applications*. Elsevier, Amsterdam (1993).
  - C. Washington: *Particle Size Analysis in Pharmaceutical and other Industries*. Ellis Horwood, Nova York (1992).
  - H.G. Schwartzberger i R.W. Hartel (directors): *Physical Chemistry of Foods*. Marcel Dekker, Nova York (1992).
  - E. Dickinson i B. Bergenstahl (directors): *Food Colloids: Proteins, Lipids and Polysaccharides*. Royal Society of Chemistry, Cambridge (1997).
  - E. Dickinson i D. Lorient (directors): *Food Macromolecules and Colloids*. Royal Society of Chemistry, Cambridge (1995).
  - P. Walstra i R. Jenness: *Química y física lactològica*. Acribia, Saragossa (1984).
  - R.H. Müller i W. Mehnert: *Particle and Surface Characterization Methods*. Medpharm, Stuttgart (1997).
  - B.P. Binks (director): *Modern Aspects of Emulsion Science*. Royal Society of Chemistry, Cambridge (1998).
  - C.W. Macosko: *Rheology. Principles, measurements and applications*. VCH, Nova York (1994).

9. PROGRAMACIÓ I UTILITZACIÓ DELS CRÈDITS NO PRESENCIALS:

Els 0,6 crèdits no presencials de que disposa l'assignatura s'utilitzaran en la confecció d'un dossier sobre les pràctiques realitzades.

10. AVALUACIÓ DE L'ESTUDIANT:

Exàmens:

L'assignatura serà avaluada segons els criteris següents:

- a) el programa de classes teòriques i seminaris, s'avaluarà mitjançant una prova escrita que constarà de temes i qüestions i la resolució d'algun problema numèric. Aquesta avaluació es realitzarà en finalitzar el quadrimestre. Les preguntes relacionades amb problemes i seminaris mai no sobrepassaran el 20% de la prova total escrita.
- b) el programa de classes pràctiques s'avaluarà segons l'assistència i participació.

Els crèdits no presencials s'avaluaran segons el dossier de pràctiques que es presenti.

Càlcul de la nota final:

La nota global de l'assignatura serà la suma de la nota de la prova escrita (75%) + nota de les classes pràctiques (20%) + nota dels crèdits no presencials (5%).

L'aprovat s'obtindrà si s'ha assolit o superat el 50% de la puntuació, sense que sigui necessari superar per separat cadascun dels diferents apartats avaluats.

11. AVALUACIÓ DEL PROFESSOR I/O DE L'ASSIGNATURA:

Avaluació mitjançant enquesta institucional.

12. MATERIAL DOCENT QUE SE SUBMINISTRA A L'ESTUDIANT:

L'alumne disposarà en el Servei de Fotocòpies del pla docent, del guió de pràctiques, de còpies d'articles que es comentaran en classe i de tot el material que com a ajut de la classe expositiva es projecti en la pantalla.

En el dossier electrònic de l'assignatura l'alumne trobarà el pla docent, el guió de pràctiques, alguns articles en format pdf, i material (esquemes, resums, etc) relacionat amb l'assignatura.

13. ESTIMACIÓ DE LES HORES DE TREBALL QUE NECESSITA L'ESTUDIANT:

Teoria: 24 (1 h assistència + 2 h comprovació i assimilació) = 72 h

Seminaris 15 (1 h assistència + 2 h comprovació i assimilació) = 15 h

Pràctiques 15 (15 h presencials + 5 h ordenament de dades) = 20 h

No presencial: 10 h

Avaluació: 2 h

TOTAL = (72 + 15 + 20 + 10 + 2) = 149 h

ECTS = $149 \times 30 / 750 = 6$